

אמה של מלכות

מבוא למגילת רות

שמואל כתב את מגילת רות, כדי לבטל את הרינונים על כשרות מלכותו של דוד ע"ה שבא מרות המואביה, וליחס את דוד המלך על שבטו. והיה צורך נעלה ליחסו, תוך תיאור חסדיה הגדולים והזכים של אם המלכות, צרוף אחר צרוף.

“אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי” (תהילים קטז)

אמה של מלכות

א. מגילת רות - ספר יוחסין לייחס דוד המלך

בעבור היות דוד שורש מלכות ישראל, נכתב
בספרי הקודש יחוס דוד (אבן עזרא, רות)

ואלה תולדות פרץ, פרץ הוליד את חצרון, וחצרון הוליד את רם, ורם הוליד את עמינדב, ועמינדב
הוליד את נחשון, ונחשון הוליד את שלמה, ושלמון הוליד את בעז, ובעז הוליד את עובד, ועובד
הוליד את ישי, וישי הוליד את דוד.

פסוקים אלו החותמים את מגילת רות, הם תורף המגילה ותכליתה, דהיינו פרסום יחוסו של דוד.
לא יחוס של כבוד גרידא, אלא קיום ופרסום הלכה שהיתה נעלמה בשעתו –
שאלת מואבי ולא מואבית
“עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית”, כלומר שהאיסור האמור בלאו “לא
יבוא עמוני ומואבי בקהל ה’” (דברים כג, ד), אינו על הנקבות אלא על הזכרים בלבד.

ההלכה הקובעת “מואבי ולא מואבית”, אינה קובעת רק את כשרותו של דוד לבוא בקהל, אלא
הכשירו למלכות תלוי בה, שכן “אין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה” (תוספתא דסנהדרין
פ”ד), היינו מהאישים הכשרים שבישראל. נמצא שקביעת ההלכה שמואבית כשרה בקהל, היא
היסוד לזכייתו של דוד בכתר מלכות לדורות עולם. שאלה זו, שעלתה תחילה בימי רות כשאלת
ביאה בקהל גרידא - “לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי” [לתת פגם בזרעי שנאמר לא יבוא
עמוני ומואבי, וטעה בעמוני ולא עמונית (רות ד’ ו’, וברש”י)] - עלתה שוב בימי דוד כשאלת הכשירו
למלכות, בהיותו מבני בניה של רות המואבית, וכמו שמואב בגמ’ יבמות (ע”ו ע”ב) בהקשר למשנה
הקובעת “עמוני ומואבי אסורים, ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות”.

הגמ’ שם מבארת את הפסוקים בספר שמואל (פרק י”ז), שכשהרג דוד את גלית הפלשתי, ראה
שאול בדוד סממני מלכות, וחשש שמא הוא המלך שימלוך תחתיו. ושאל את אבנר אם דוד
מצאצאי פרץ [שהיתה קבלה בידם שהמלכות תצא מפרץ בן יהודה]. ודואג האדומי אמר לשאול
שאף אם דוד מצאצאי פרץ אין לחשוש מפניו, משום שבא מרות המואבית, וכיון שהוא פסול
בקהל, ממילא פסול אף למלכות. וכך אמרו במדרש רות רבה:

והיה שם דואג האדומי באותה שעה, ואמר לו אפילו הוא מפרץ לא פסול
הוא, לא פסול משפחה הוא, לא מרות המואבית הוא (רות רבה פרשה ד, ט).

כל הדרשות שביקש אבנר לדרוש ולהכשיר את דוד לא עמדו בפני הקושיות שהקשה דואג,
ואף בבית המדרש לא ידעו מה להשיבו, ורצה שאול להכריז על דוד לפוסלו לבוא בקהל. עד
שהעידו בשם שמואל הרמתי - “עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית”. וכך הם דברי הגמ’:

מיד ‘ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש’
וגו’, אמר רבא מלמד שחגר חרכו כישמעאל, ואמר כל מי שאינו שומע
הלכה זו ידקר בחרב, כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא
עמונית מואבי ולא מואבית”

קביעת הלכה זו "עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית" כיתד שלא תמוט לעולם, ופרסומה בכלל ישראל, היא היסוד לכתובת מגילת רות, כדי להכשיר את דוד המלך ע"ה למלוכה לדורות עולם, כפי שכותב הגאון הקדוש רבי שלמה אלקבץ זיע"א בהקדמת ספרו "שרש ישי" (בשם רבי שמריא האיסקריט ז"ל):

המגילה – לפרסום
יחוס וכשרות דוד

"ואני אומר, שזה הספר כללו ופרטו נכתב, להכשיר את דוד ע"ה ולהראות שהמואבית כשרה לבא בקהל, והמגילה הזאת אינה אלא פסק דין על הענין הזה, ר"ל להכשיר המואבית... ונכתב עם ספרי הקודש בעבור שהוא פסק דין גדול על דבר גדול כזה ר"ל הכשר דוד וכל מלכי ישראל עם המלך המשיח עד עולם להכשירם למלוכה... ומפני שהשאלה נשאלה בו בעבור דוד, אמר בסוף פסקו (כלומר בסוף המגילה) שנולד ממנו עובד הוא אבי ישי, ושוב חזר וכתב ואלה תולדות פרץ, לכבדו וליחסו אל פרץ, לא כדברי מי שהיה סובר שדוד הוא מואבי שהולד הולך אחר הפגום שבשניהם, וכל זה להכחיש ולהכזיב דבריו... ונפסק הדין ע"פ שמואל הנביא ע"ה, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית".

והם הם דברי רש"י בסוף מגילת רות: "ואלה תולדות פרץ - לפי שייחס את דוד על שמה של רות המואבית, חזר ויחסו על שם יהודה". ר"ל שהכתוב בא להשמיענו שדוד לא אבד תורת יחוסו אף שבא מרות המואבית, והרי הוא בכלל ישראל מיוחס (מרו"ג הגר"ז זצ"ל עה"ת).

הוא מה שאמרו במדרש (רו"ר פר' ח'), שרבי יצחק היה פותח דרשותיו במגילת רות, בדברי דוד בתהילים "אז אמרתי הנה באתי, במגלת ספר כתוב עלי" (מ' ה') ומפרשם כך: אז אמרתי הנה באתי - שירה הייתי צריך לומר שבאתי, ואין אז אלא שירה שנאמר אז ישיר משה, מכלל לא יבא הייתי ובאתי וכו', ולא די שבאתי אלא במגילה ובספר כתוב עלי, במגילה - "פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז עובד ישי דוד" (שיחוסו לשבטו מוכיח שלא אבד תורת יחוסו, וכשר לבוא בקהל אף שבא מרות המואבית, וכשר למלוכה שתצא מפרץ). בספר - "ויאמר ה' קום משחיהו כי זה הוא" (שמו"א ט"ז), שמשיחתו למלך בדבר ה' מוכיחה את כשרותו).

"ואם תאמר, אחרי שהספר הזה נכתב לפסק דין על ענין רות, אם כן למה לא הביאוהו לראיה על מחלוקת אבנר ודואג בימי שאול, ולמה הוצרכו לקבלת עמשא מבית דינו של שמואל הרמתי מואבי ולא מואבית.

תשובה, הספר הזה עדיין לא נכתב בימים ההם, כי הנה אמרו רבותינו ז"ל ששמואל ע"ה כתב ספר שופטים ורות ככתוב בפ"ק דבבא בתרא (י"ד ע"ב), ועדיין לא כתבם שמואל, כי מסתמא בסוף ימיו כתבם, ובעת המחלוקת של אבנר ודואג על ענין רות, עדיין היה שמואל קיים, ככתוב ביבמות בפ' הערל, שאני הכא שהרי שמואל ובית דינו קיים. ואני מאמין, ואין אצלי בו ספק, שבעת ההיא ששלחו לפני שמואל ע"ה וישאלוהו על זה הדין, אז כתב הספר לפסק דין כמו שקבל, שהמואבית כשרה" (הקדמת "שרש ישי" בשם ר' שמריא האיסקריט ז"ל).

ב

השחתת המידות של עם מואב, והתעלותה של רות

עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם (משנה יבמות ע"ו ע"ב). מה גדול עונשה של צרות עין כפרו בטובה שעליה נתבעו עמוני ומואב, כאמור "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך" (דברים כ"ג, ה'). וכמו שכתב שם הרמב"ן "והנראה אלי, כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה שהיו גמולי חסד מאברהם, שהציל אביהם ואמם מן החרב והשבי (במלחמת המלכים), ובזכותו שלחם ה' מתוך ההפיכה (בסדום) והיו חייבין לעשות טובה עם ישראל והם עשו עמהם רעה. האחד שכר עליו בלעם בן בעור והם המואבים, והאחד לא קדם אותו בלחם ובמים כאשר קרבו למורו".

זאת ועוד אחרת, כי שני ענינים נכללו בעמוני ומואב, האחד הגלוי והשני הנרמז. **הראשון** קנס התורה "לא יבא עמוני ומואבי וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך", והנשים שאין דרכן לקדם, לא היו במעל ולא כפרו בטובה בעליל, לכן לא נקנסו. הלכה היא "עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית". **והשני** הוא הנרמז בסמיכות פרשיות, "לא יבא ממזר בקהל ה' וגו' לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'" (דברים כג, ג-ד), וכמו שכתב "בעל הטורים" שם, "סמך עמוני ומואבי לממזר שבנות לוט נבעלו לאביהן וילדו ממזרים". שמסמיכות איסור ממזר לאיסור עמוני ומואבי, נלמד שבמואבים יש גם פגם ממזרות. גם ב"צרור המור" (פר' כי תצא) כתב כן, והוסיף "שמפני כבודן של רות המואבית ונעמה העמונית אמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, והעלים טעם הממזרות", שטעם הממזרות נכתב רק ברמז הסמיכות.

הרחיב אחריהם ה"משך חכמה" בדיוק נפלא בכתוב בפר' וירא "הוא אבי מואב עד היום" (בראשית יט, כא), שבאה התורה לרמוז כאן, כי הממזרות הוא פסול בתולדה המועיל לרעה אל תכונת הנפש, וכמו שאמרו (במסכת כלה פ"ב) כי הממזרות יסובב **עזות הפנים**, לכן אמרה התורה כי התכונה הרעה מאבי המשפחה נשארה אצלו ובניו עד היום, וזהו שאמר הכתוב "הוא אבי מואב עד היום", שפגם זה שבא מאב (מואב - מאב) קיים בהם עד היום. ואף אמנם שאין פסול ממזרות אצל גוי, אך פגם זה של ממזרות שהוא פגם בתכונות הנפש קיים אף אצל אומות העולם. ופגם זה הוא בכל העם, וכולל גם את הנקיבות, שהרי פגם בנפש עובר בתולדה גם לנקיבות¹.

תכונות נפשם הרעות של עמוני ומואב, עזות פנים, צרות העין, כפיות טובה, ועל כולם שנאתם לעם ישראל, תכונות קבועות הם אצלם, טבעיות, כמו שכתוב בתרגום יונתן (דברים כג, ז) **על עמוני ומואב, "דאפילו מתגיירין סנא נטיר בלבהון עד עלמא"** (שגם אם

יתגיירו הם שומרים את השנאה בלבם, עד עולם). וכמו שגילו לנו חז"ל בהנהגתן הרעה של אומות אלה גם בתקופות יותר מאוחרות, לומר לך, שלא היה כאן מעשה חד פעמי, אלא תכונות

¹ כ"כ גם הרלב"ג מלכים א' י"א א' "העמונית ומואבית הם גם כן מעם שאינו ראוי לבא בקהל שנאמר לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', ואף על פי שנקבותיהם לא נאסרו לבא בקהל כמו שבארנו שם, הנה לא היה ראוי למלך שיבא בהן כי הזרע שיהי' לו מהן א"א שיהיה שלם מאד".

אמה של מלכות

המושרשות בעומק נפשם כעם פגום במדותיו. וכך דבריהם במדרש (ב"ר פר' מ"א ג') :

ד' דברים טובים היו ללוט בעבור אברם: וילך אברם וגו' וילך אתו לוט (בראשית יב, ד) -
דהיינו שקירבו לאמונה. וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים (שם, יג, ה) -
שבזכותו זכה לעושר. וישב את כל הרכוש וגם את לוט (י"ד ט"ז) - שהצילו מן השבי. ויהי
בשחת אלקים את ערי הככר ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפיכה
(י"ט כ"ט) - שבזכותו ניצל ממהפכת סדום.

וכנגדו היו בניו צריכים לפרוע לנו טובות, לא דיין שלא פרעו לנו טובות, אלא רעות:
הה"ד וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור וגו' ועתה לכה נא ארה לי את העם (במדבר כ"ב).
ויאסף אליו את בני עמון ועמלק, וילך ויך את ישראל ויירשו את עיר התמרים (שופטים ג').
ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני עמון, ועמהם מהעמונים על יהושפט למלחמה (דהיי"ב
כ). ועוד כתיב, ידו פרש צר על כל מחמדיה (איכה א').

אף לנבוכדנצר שלחו לבא להחריב את בית המקדש, כמו שמספרת הגמ' (סנהדרין צ"ו ע"ב): עמון
שותפים של ומואב שיבכי בישי דירושלם הוו [עמון ומואב היו שכנים רעים של ירושלים],
נבוכדנצר כיון דשמעניהו לנביאי דקא מתנבאי לחורבנא דירושלם [כיון ששמעו את נביאי
ישראל שמתנבאים על חורבן ירושלים], שלחו לנבוכדנצר פוק ותא [צא ממקומך ובא אל ארץ
ישראל ותכבשנה], אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי [אמר, אני ירא שלא יעשו לי
כמו שעשו בסנחריב וחילו], שלחו ליה "כי אין האיש בביתו הלך בדרך מרחוק", ואין איש אלא
הקדוש ברוך הוא שנאמר (שמות ט"ו) ה' איש מלחמה [שהקב"ה הוא איש של אומה ישראלית ללחום
מלחמותיהם, ועתה אין הקב"ה עמהם - מהרש"א שם].

ואח"כ כשחרב הבית "את מוצא, בשעה שנכנסו שונאים לבית המקדש, נכנסו עמונים ומואבים
עמהם, והיו הכל רצין לבוז כסף וזהב, ועמונים ומואבים רצין לכוז את התורה, כדי לעקור "לא יבוא
עמוני ומואבי בקהל ה'" (מ"ר איכה פר' א' ל"ח), היטב חרה להם שנתגלה קלונם בבתי כנסיות ובבתי
מדרשות (נזיר כ"ג ע"ב).

בזה יובן מה שמצינו שהיו מקניטים את דוד המלך בפגם יחוסו, ואמרו במדרש רות רבא (פר' ח'):
לכן היו מקניטים רבי אבא בר כהנא פתח "רגזו ואל תחטאו" (תהלים ד' ה'), אמר דוד לפני הקב"ה
את דוד ביחוסו עד אימתי הם מתרגזים עלי, ואומרים לא פסול משפחה הוא ולא מרות המואביה
הוא (רגזו ואל תחטאו - ר"ת רות), "אמרו בלבבכם על משכבכם", אף אתם לא באתם משתי
אחיות, אתם ראו מה עיקרכם "ודומו סלה", ואף תמר שלקחה יהודה זקניכם, לא מפסול משפחה
אתם, מה אתם יש לכם יחסים, ע"כ. כלומר שעל מה שהקניטו את דוד על שבא מרות המואביה,
השיב להם דוד, שעם ישראל בא משתי אחיות, רחל ולאה. ואף שבט יהודה בא מיהודה וכלתו תמר.
והדברים צ"ב, אם טעו המקניטים וסברו שמואבית ג"כ אסורה ב"לא יבא", מה תשובה היא זו
שגם הם באו מאיסור שתי אחיות, הרי זה היה קודם מתן תורה שעדיין לא נאסרו שתי אחיות. וכן
מה הטענה מיהודה ותמר שהיתה כלתו, הרי גם בזה עדיין לא נצטוו. ועוד, הרי אין כלל דין ממזרות

קודם מתן תורה, ועוד, למה לא השיב להם דוד בפשטות "מואבי ולא מואבית". אלא ודאי מוכרח, שלא באו לפוסלו מדין "מואבי", שהרי בזמן דוד כבר נתפרסמה ההלכה מואבי ולא מואבית, הן ע"י בועז והן ע"י שמואל הנביא, אלא עיקר כוונתם באמרם שבא מרות המואביה היתה לפגמו מצד פגם הממזרות שבמואב, מלוט ובתו, אף שבני נח לא נצטוו באיסור בתו, וגם אין דין ממזרות בנכרי, אך היו המקניטים מזכירים פגם זה, משום שפגם ממזרות הוא פגם במידות ובתכונות הנפש, וזה היה אף קודם מתן תורה¹⁰. ולכן השיב להם דוד, אם סבורים אתם שפגם זה מוכרח ואין לו תקנה, ואי אפשר לתקן את המידות, הרי ח"ו פגם זה יש גם בכם, שהרי כל עם ישראל בא משתי אחיות.

ונראה לפרש, שלחשש זה התכוין הגואל במגילת רות: "ויאמר הגואל לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי, גאל לך אתה את גאולתי כי לא אוכל לגאול" (רות ד, ו), שדבריו צ"ב מדוע אמר שני פעמים "לא אוכל לגאול", וכן למה בתחילה הזכיר "פן אשחית את נחלתי" שהכונה על בניו (כמו שפרש"י שם), ובסוף דבריו אמר רק "כי לא אוכל לגאול" ולא הזכיר את בניו. עוד צ"ב, אם לא ידע את ההלכה "מואבי ולא מואבית", הרי גם הוא עצמו אסור לו לקחת את רות - באיסור לאו, ולמה תלה הדבר רק בהשחתת נחלתו (כן הקשה המהרש"א בח"א ביבמות דף ע"ז). וגם מדוע אמר לבועז "גאל לך אתה", הרי אם היא אסורה לגואל - אסורה גם לבועז.

ונראה שהגואל הצטדק בפני בועז שיש לו שתי סיבות להמנע לקחת את רות. האחת, מצד פגם ממזרות, שאף שלא נאסרה רות מטעם זה, כיון שאין ממזרות בנכרי, אך חשש לפגם בתכונות נפשם של בניו, ולכן אמר "לא אוכל לגאול פן אשחית את נחלתי", אך אמר לבועז, אם אתה אינך חושש לפגם זה "גאל לך אתה את גאולתי" כיון שאין איסור בדבר. אך הוסיף הגואל ואמר שיש טעם נוסף שאינו יכול לגאול, והוא מצד איסור מואבית, ולכן חזר הגואל ואמר "לא אוכל לגאול", שחושש גם לאיסור מואבית (שהיה זה קודם שנתפרסמה ההלכה מואבי ולא מואבית), וזה נוגע לו עצמו ולא רק לבניו, ולכן לא חזר ואמר "גאל לך", שהרי גם לבועז היא אסורה [וכראשונה הזכיר ענין השחתת נחלתו, משום שפגם הממזרות קדום יותר, שהוא מזמן לוט].

והנה באמת אחרי שבועז קנה מן הגואל בשליפת המנעל את זכות הגאולה במעמד הזקנים כדי לפרסם את ההלכה "מואבי ולא מואבית", גם ברכוהו כל העם והזקנים "יתן ה' את האשה הזאת הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל".
 ולמה הזכירו את רחל ולא בברכה זו. אלא כך היתה כוונתם, שכשם שח"ו להעלות על הדעת איזה פגם בשנים עשר שבטים י-ה, שודאי כולם צדיקים זרע אמת¹¹, אף שנשא יעקב שתי אחיות, ואדרבא מעלת הבנים הקדושים מוכחת שהיה אותו הזיווג דבר נאה ומתקבל, כן יתן ה' שמזיווג זה "עשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם" (רות ד, יא), שיהיו זרעם צדיקים וישרים, שהרי ח"ו

¹⁰ עיין רש"י בראשית ז', ד'. ובספרא אמור (פרשה יד) "אעפ"י שלא היו ממזרים באותה השעה הוא היה כממזר".
¹¹ והוא האמור (ישעיה כ"ט) "לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב וגו', וידעו תועי רוח בינה ורוגגים ילמדו לקח", ששבטי י"ה שכולם זרע אמת, הם הוכחה נצחת לאלה השואלין מפני מה נשא יעקב ב' אחיות (עיין פר"ד דרוש א').

אמה של מלכות

להעלות על הדעת איזה פגם באצילות נפשה של רות הצדקת. והוסיפו "ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת" (רות ד, יב), שכשם שח"ו אין פגם בבית פרץ אף שהיתה תמר כלת יהודה, כי כל כוונתה היתה לשם שמים, כן יתן ה' שיהיה זרעך זרע כשר והגון מרות הצדקת, שצירפה נפשה בכור ההיתוך של יסורי העוני והגירות, וטהרה נפשה מכל וכל. ובאמת נתקיימה ברכתם שיצאו מהם צדיקים גמורים, עובד, ישי ודוד.

וכך יש לפרש שיחת בועז עם רות, שאמר לה "וכה תדבקי עם נערוטי וגו' ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה" (רות ב, ה-ז). ובתרגום כתב לפרש דבריה "מה דין אשכחית רחמין בעיניך לאשתמודעותני, ואנא מעמא נוכראה מבנתהון דמואב ומעמא דלא אידכי למיעל בכנישתא דה'" [מה זה מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי מעם נכרי מבנותיהן של מואב ומעם שלא טוהר לבוא בקהל ה'], וצ"ב הקשר בין דבריו ודבריה.

ויובן ע"פ הגמ' במס' שבת (ק"ג ע"ב), "וכה תדבקי עם נערוטי, וכי דרכו של בועז לדבק עם הנשים, א"ר אלעזר כיון דחזא [שראה] ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה, אמר שרי לאידבוקי בה". והמהרש"א פירש, שבוועז אמר בלשון "דיבוק" ולא אמר "שתהיה עם נערוטיו" לרמוז כאן היתר נישואין, שמצינו לשון דיבוק בענין נישואין, כמו "ודבק באשתו", "ותדבק נפשו בדינה", והיינו שכוונת בועז היתה להתירה מאיסור מואבי עיי"ש, אך דבריו צ"ע שהרי היתר מואבית הוא מקרא או מהלכה למשה מסיני, ואינו קשור בזה שרות דבקה בה.

ונראה שדברי בועז מתייחסים לפגם הנפש, והמידות הרעות שדבקו בבני מואב. וכשראה בועז את גודל מעלות החסד של רות, שהיתה בת מלכים (גמ' סוטה מ"ז א'), ואעפ"כ זנחה את בית אביה והלכה אחרי חמותה הגלמודה והעניה, ועל אף הפצרותיה הרבות דבקה בה, אמר בועז, אין ספק שטהרה נפשה מפגם המידות הרעות שדבק במואבים, לכן "שרי לאידבוקי בה", וראויה היא להנשא אף לשופט שבדור, ורמז לה כן כשאמר "וכה תדבקי עם נערוטי". וע"ז אמרה לו "מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה" - אמנם כן הוא, אך מ"מ אסורה אני, שהרי המואבים אסורים בלאו לבוא בקהל ה' מלבד פגם הממזרות. והשיב לה בועז "הוגד הוגד לי" ומפרש התרגום "אתחואה אתחוא לי על מימר חכימא דכד גזר ה' לא גזר על נוקביא אלהן על גובריא" [הגד הוגד לי במאמר החכמים, כאשר גזר ה' לא גזר על הנקבות רק על הזכרים], שהנקבות לא נאסרו באיסור מואבי.

כשם שכתב שמואל הנביא ברוה"ק מגילה זו לפרסום ההלכה שהמואבית כשרה לבא בקהל ה', ושאינה בכלל איסור מואבי, כן כלל במגילה זו את הוד חסדה וצדקותה של רות המואבית, להודיע את גדלותה הנפשית ונכונותה להצטרף בכור היסורים, והתעלותה במעלות הענוה והחסד עד שלא זו בלבד שטהרה נפשה מכל שמץ של פגם, אלא אף הגיעה לגדלות מפורסמת במדת החסד. בל ישאר אפי' נדנוד הרהור ח"ו של איזה פגם בתכונות הנפש. ואמר לה בועז "ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון וגו' כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את" (רות ג י"א).

שני חלקי המגילה למקום אחד הם באים, לברר ולגלות לא רק את הכשרות המוחלטת של מלכות בית דוד, אלא אף את גדלותה הנפשית של אם המלכות. וכן מצינו בזהוה חדש (ק"ג קנ"א):

”א”ר יוסי בן קסמא, תמה אני, אם מגילה זו לא באה אלא כדי לייחס זרע דוד שבא מרות המואביה, לא יספר יותר ולמה לי כולי האי, ליכתוב יוחסא מבוועז כשנשא את רות ויאמר אלה תולדות פרץ עד וישי הוליד את דוד (כדי לייחס את כשרותו של דוד, אין צריך לכתוב אלא שבועז נשא את רות, ויאמר אלה תולדות פרץ וכו’, שדוד מתייחס לפרץ על אף שבא מרות). אלא כולא איצטריך (הכל נצרך), בגין צדקת זו שבאה להתגייר ולחסות תחת כנפי השכינה, ולהודיע ענותנותה וצניעות שבה וצדקותה. רבי אליעזר בר’ יוסי אמר להודיע זרע דוד שהוא כסף צרוף בעליל לארץ דהא כסף דעובד כסף צרוף הוא, ככסף זה שנצרף פעם ושתים”.

-ג-

התעלותה של רות במדת החסד שלש עליות בחסד וכנגדן זכתה לשלש מעלות

אמר ר”ז: מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה, ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה, ללמדך כמה שזר טוב לגומלי חסדים (ר”ר ב’, י”ד).

חסדיה של רות המואביה העומדים במרכזה של המגילה, נקשרים ונאחזים בהוראת יחוסו של דוד. פסק ההלכה “מואבי ולא מואבית” משולב במגילה בספור צדקותה, ענותנותה וצניעותה של רות המואביה, ובהבלטה מיוחדת של חסדיה.

שלש תקופות לרות המואביה, ובכל אחת באה לידי ביטוי גדלותה בחסד באופן אחר:

א. החסדים שנעשו עד הגירות - בחלקם אף ערפה היתה שותפה להם - והמה מצויינים בתפילתה של נעמי “יעש ה’ עמכם חסד, כאשר עשיתם עם המתים ועמדי” (א’ ח’), עד שרות הגדילה “ורות דבקה בה”.

ב. החסדים שנעשו בעצם הגירות ומהגירות ואילך, הם מעלות החסד של רות לבדה, והמה משובחים בפיו של בועז “הוגד הוגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום ישלם ה’ פעלך” וגו’ (ב’ יא-יב).

ג. החסד שבנשואיה עם בועז, “להקים שם המת על נחלתו”, שהורם לנס בדברי בועז “ברוכה את לה’ בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר” (ג’ י’).
וכנגד ג’ דרגות החסד שהשיגה, זכתה לג’ מעלות:

בחסדיה הראשונים, זכתה לטהר נפשה מכל פגם ורובב להיותה ראויה לדבוק בעם הקודש, ולכן רות דבקה בה, “וא”ר אלעזר כיון דחזא ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה, אמר (בועז) שרי לאדבוקי בה” (שבת קי”ג ע”ב).

כשהוסיפה נעמי לשדלה עוד “שובי אחרי יבמתך”, אמרה רות בחסידותה “אל תפגעי בי לעזבך לשוב מאחריך כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין עמך עמי ואלקיך אלקי”, ובאה עמה לבית לחם כדי לפרנסה. בחסדים אלה זכתה שתצא ממנה מלכות, כמו שכתב התרגום (ב’ י”א): “ואתאמר עלי בנבואה דעתידין למיפק מינך מלכין ונביאין בגין טבותא דעבדת עם

אמה של מלכות

חמותיך דפרנסת יתה בתר דמית בעליך ושבתק דחלתיך ועמיך אביך ואימך וארעא דילדוטיך ואזלת לאתגירא ולמיתב בין עם די לא אשתמודע ליך מאתמלי ומקדמוהי" [ונאמר לי בנבואה שעתידים לצאת ממך מלכים ונביאים בגלל החסד אשר עשית עם חמותך שפרנסת אותה אחרי מות אישך, ועזבת יראתך ועמך, אביך ואמך וארץ מולדתך והלכת להתגייר ולשבת בתוך עם אשר לא ידעת מתמול שלשום]. וזו היתה כוונת בועז כשאמר לה לעת האכל "גשי הלום" - רמז רמז לה עתידה מלכות בית דוד לצאת ממך (שבת קי"ג ע"ב).

ובחסד נשואיה עם בועז, לבלתי לכת אחרי הבחורים, כשכל חפצה להקים שם לבעלה, זכתה שיצאו ממנה ששה צדיקי עולם המתברכים בשש ברכות, דוד, דניאל וחבריו, והמלך המשיח: **ומן יד אתאמר בנבואה דעתידין למיפק מינה שיתא צדיקי עלמא דכל חד וחד עתיד למהוי מתברך בשית ברכן, דוד ודניאל וחברוהי ומלכא משיחא (תרגום ג' ט"ו).**

בית אלימלך

תקופת החסד הראשון מתוארת במגילה על רקע בית אלימלך. בית גדולי הדור, הנענשים על צרות עין והעדר חסד, ומתוך בית היסורים הזה צומחת ועולה דמות הודה של רות המואביה:

ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו (א')

אלימלך מגדולי הדור ומפרנסי הדור היה, והיו בני המדינה סבורין עליו ואומרים, שאם יבואו שני בצורת יכול הוא לספק את המדינה עשר שנים מזון, וכיון שבאו שני רעבון אמר, עכשו יהיו כל ישראל מסובין בקופתן על פתחי. מה עשה, עמד וברח לו מפניהם, הה"ד וילך איש מבית לחם יהודה (רו"ר, וילקוט תקצ"ח).

חשש אלימלך **שבעשר שנים** יכלה רכושו אם יפרנס את עם ישראל, קם וברח. אמנם לא הועילה לו בריחתו, שכן באותן **עשר שנים** של בריחה למואב - "וישבו שם כעשר שנים" - כלה רכושם. "אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה וכו' אף מחלון וכליון כן, בתחילה נגעה מדת הדין בממונם ואח"כ וימותו גם שניהם" (ויק"ר פר' י"ז ד). אילו זכו היו מקיימים בעצמם "הלא פרוס לרעב לחמך", וכשלא זכו קיימו בעצמם "ועניי מרודים תביא בית"¹².

וכשברחו אלימלך וביתו בצרות עין, ברחו למואב צרי העין, **"ויהיו שם"**:

כי בכואם שמה היתה להם הויה חדשה כי גם הם צרי עין כמואב על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ("שרש ישי" בשם אביו).

¹² דרש ריב"ש, כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, זכה, הלא פרוס לרעב לחמך, לא זכה, ועניי מרודים תביא בית. כי הא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי חזא להו בחילמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי, עשינהו, שקל מינייהו לצדקה פש גבייהו שיבסר דינרי, כי מטא מעלי יומא דכיפורי שדור דבי קיסר נקטינהו, אמר להו ריב"ז לא תדחלון, שיבסר דינרי גבייכו שקלינהו מינייכו (ב"ב י' ע"א).

"ויהיו שם - וימת אלימלך"

אין אדם משייר יתומים אלא אם כן עינו צרה בממונו, וכן הוא אומר (תהלים ק"ט) "ונוע ינועו ושאלו" ולמה "יען אשר לא זכר עשות חסד" (ילקוט ת"ר).
"וישאו להם נשים מאביות"

והה"ר יוסף גאקון ז"ל דקדק תיבת "להם" אשר היא באמת מיותרת, ואמר כי בא להורות שלא נשאום לקיום פו"ר כי אם להנאת עצמם (שרש ישי).
מי גרם להם לישא נשים מאביות, אלא שעשו כעמון ומואב בצרות עין על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים (ילקוט ת"ר).

מתוך בית היסורים, אחר מות מחלון וכליון, עולות רות וערפה על דרך החסד. הן דואגות לקבורת תקופת החסד
המתים (גמ"ח שבגופו), מותרות לנעמי על כתובתן (גמ"ח שבממונו), וזנות הראשונה
ומפרנסות את נעמי (ילקוט ת"ר, א, ותרגום לפס' ח). ולא עוד אלא שהן גומרות בלבן
שלא לעזוב את נעמי לבדה, שלא להניחה גלמודה ובודדה. ואף מוכנות לעזוב את עמן ומולדתן
אשר בם שרשן וגזען כדי להיות לה לצוותא. אין ספק שמערכת היסורים שפקדה את בית אלימלך
היא שהצמיחה ובנתה את הוד חסדן. כנגד עשר שנים שהיה לאלימלך לפרנס את ישראל, היה
פוחת ממונם בכל יום כשיעור פרנסת יום, עד שבתום עשר שנים הן שבות לארץ יהודה יחפות
וגופן נוגע בארץ (ילקוט ת"ר, א). רכוש עצום - פרנסת כל ישראל לעשר שנים - פוחת והולך מידי
יום במשך עשר שנים, וכי לא שאלו את עצמן על מה ולמה. כאשר נשאר בחוסר כל הבינו שעד
כאן היה שיעור חובתו של אלימלך לפרנס את ישראל, מידת החסד דורשת מהאדם לתת את הכל.
היסורים בונים ומצמיחים את דמותן של רות וערפה, והן נחושות לא להפרד מנעמי האלמנה,
השכולה והנדכאה ולא לעזבה לנפשה בכובד יגונה.

דברי חכמה רבים הרעיפה נעמי על כלותיה להשיבן למואב **"ותאמר נעמי לשתי כלתיה לכנה שבנה אשה לבית אמה"**, שובו למקורכם ולמקומכם הטבעי. החסד שעשיתם עד עתה שנתעסקתם עם המתים בקבורתם ותכריכהם וויתרתם לי כתובותיכם כבר ראוי הוא להערכה וברכה **"יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי"**. ולפי שאין לאשה קורת רוח אלא בבית בעלה **"יתן ה' לכם ומצאן מנוחה אשה בית אישה"**, בארצכם ודאי יקל לכם להנשא. והן בשלהן **"ותשאנה קולן ותבכינה"**. ואחר הפצרות נוספות עוד הגדילה נעמי ואמרה **"כי מר לי מאד מכם"** שבשבילן לקתה, ואלמלא לא היו נשואות לבניה לא יצאה בה יד ה'. והן, **"ותשנה קולן ותבכינה עוד"** - תש כוחן, מהלכות ובכות (מדרש). אך כאן נתפרדה החבילה:

"ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה"

עד כאן הגיעה מדת החסד של ערפה, אך רות לא נעצרה עמה ומתעלה למדרגת חסד נוספת **"ורות דבקה בה"**. היא מנתקת את עצמה מעם מואב צרי הנפש, ובכח התעלותה בחסד היא מכשירה את עצמה להדבק בכלל ישראל כשהיא מסירה מקרבה כל שמץ פגם ומטהרת נפשה מכל כתם בתכונת הנפש שנשרש במואבים מאביהם הראשון. רות חוזרת למדרגתו של לוט זקינה בשעתו היפה בהליכתו עם אברהם. כמו שנאמר **"וילך אברהם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט"**

אמה של מלכות

(בראשית יב, ד), וכתב באור החיים "והודיע הכתוב כי לוט לצד דבקותו באברהם הלך אתו", ומצד מידת החסד נהג כך, "כי לוט נתחסד עם הצדיק ללכת עמו לשוט בארץ באשר ילך, והוא שנאמר וילך אתו לוט, כי לצוות שלו הלך" (רמב"ן, בראשית יט, כט). בהליכת חסד זו הונחה אבן הפינה לבית המלכות שהתגלמה באמה של מלכות, בדמותה של רות כלילת החסד. וע"ז נאמר "וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר ואהלים" (בראשית יג, ה), הוא שכתב רש"י שם "מי גרם לו זאת, הליכתו עם אברם".

"אהלים" אלו שזכה בהם לוט בעבור שנתחסד עם אברהם, לא אהלי ממון היו, אלא אהלי נשים, אהלי חסד, אהלי מלכות, וכמו שאמרו במדרש (בר"ר פר' מ"א ד') על פסוק זה: "רבי טוביה בר יצחק אמר, שני אהלים, רות המואביה ונעמה העמונית" (בלשון אהל נרמזו נשים, "מנשים באהל תבורך", וכתוב "וישב חוץ לאהלו שבעת ימים" ודרשו אהלו זו אשתו - מפרשים).

ומעתה מתעלה רות למדרגה חדשה של חסד באמרה "אל תפגעני בי לעזובך לשוב מאחריך כי אל התעלות נוספת
בחסד - הגירות
אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין עמך עמי ואלקיך אלקי", והיא גומרת בנפשה להתגייר ולהמשיך ולעמוד לימינה של נעמי. ואמנם מבט חדש של חסד יש כאן, שהרי שתי דרגות הן בחסד: חסד הנובע מדעת אנוש, חסד זה גבולות יש לו, בחינת חייך קודמים. חסד זה אף דעת הגוי משיגתו, חסד של הכרע הדעת הוא. וכאן ערפה פוסקת, שכן צדקו דבריה של נעמי, הכרע הדעת הוא שאין להן להפקיר את עצמן וחייהן, וערפה שבה לחפש לה מנוחה בית אישה. אך רות מתעלה לחסד של תורה, בחינת "מה הוא רחום אף אתה רחום", כחסד שמים שאינו לתקוות שכר. לעומת דברי נעמי "הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה, שובי אחרי יבמתך", קובעת רות "עמך עמי ואלוקיך אלוקי", לא עוד חלק לה בעמה מואב צרי העין אלא "עמך עמי". ששלשה סימנים יש באומה זו רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים (יבמות ע"ט). אין היא מחפשת חסד שיש בו תקוה ותוחלת לעצמה אלא "אלוקיך אלוקי", רצונה בחסד הנשפע מהכתוב (דברים יא, כב) "ולדבקה בו" - לכן "ורות דבקה בה". חסד זה שאין לו גבולות אין דעת הנכרי משיגתו, ואמנם, ערפה הפכה עורף לחמותה, אך רות דבקה בה. הנה נכנסת רות אל עמה של נעמי, עוזבת את קשריה עם בית מלכות מואב, ללקוט אחר הקוצרים כעניה, כדי לפרנס את חמותה. וכך משובחים מעשיה בפי בועז:

ויען בעז ויאמר לה, הגד הוגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך, ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך, ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום, ישלם ה' פעלך, ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו (ב' יא - יב).

כאן אנו מגיעים למהות החילוק בין חסדה של ערפה לחסדה של רות. כך מבאר ב"שרש ישי":
"הדבר, כי הפעולות הנעשות מהישרת השכל, תתחלפנה מהפעולות הנעשות מהישרת התורה האלקית, כי על כן הפליג אברהם אבינו ע"ה בהכנסת אורחים בהמלו בשר ערלתו להסעידם שלש סאים קמח סלת ושלש שורים להאכילם שלש לשונות בחרדל, יען בעת ההיא שיער גודל מעלת המצוה אחרי שנכנס בברית. וכה היה דברו של בועז "הוגד הוגד חסד הנשפע
מכח התורה

אמה של מלכות

לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך", כלומר, לא מה שעשית סמוך למיתת אישך שם בשדה מואב שפרנסת אותה וויתרת לה כתובתך כמדובר שם, אבל אשר עשית "אחרי מות אישך", לאחר זמן רב, כי כל "אחרי" לשון מופלג הוא. ונתן טוב טעם לדבריו, כי אשר עשית בהיותך מתגוללת בטומאתך לא ישובח ולא יהולל, כי היו הפעולות ההמה אנושיות, אבל אחרי עזבך אביך ואמך עץ ואבן, באמת הן פעולות אלוקיות תחייבנה ההלול והשבח, ולכן אני מתפלל "ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה". ואמר "מעם ה' אלקי ישראל" יען כי גם האומות אשר תעשינה פעולות טובות יגמלם הוא יתברך כי אלקי כל בשר הוא, ועל הפעולות הטובות אשר עשית מקודם יגמלך הוא יתברך כדרך הגויים. אבל אחר אשר נתת עול היהדות על צוארך תהי משכורתך שלמה "מעם ה' אלקי ישראל" לא אלקי כל הארץ, כי עתה בגמילות חסד באת לחסות תחת כנפיו לא מהישרת השכל", עכ"ל.

בחסדיה הראשונים שהיו מהכרע הדעת ושכל אנוש, זכתה רות להתגייר ולנתק עצמה משארית קשריה לעמה מואב צרי העין, וקונה דרגת חסד חדשה המצמיחה את מלכות ישראל וזוכה להיות "אמה של מלכות", בהיות כל מחשבתה למען הזולת, חסד של "עמך עמי ואלוקיך אלוקי".

חסד ומלכות

עמוד החסד והענוה הם מאבני היסוד של המלכות, כמבואר ברמב"ם בפ"ב מהל' מלכים ה"ו בענין הנהגת המלך: ולא ינהג גסות לב בישראל יותר מדאי, שנאמר לבלתי רום לבבו מאחיו, ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים, ויצא ויבוא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים וכו' לעולם יתנהג בענוה יתירה, איך לנו גדול ממש רבינו והוא אומר ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם, ויסבול טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק, רועה קראו הכתוב לרעות ביעקב עמו, ודרכו של רועה מפורש בקבלה כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו'. והוסיף הרמב"ם בפ"ג מהל' מלכים ה"ה שיהיה עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. ובמד"ר שמות פ"ב ב' איתא "ה' צדיק יבחן, ובמה הוא בוחנו במרעה הצאן, בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה שנאמר ויקחהו ממכלאות צאן וגו' היה מונע הגדולים מפני הקטנים, והיה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואחר מוציא את הזקנים שירעו עשב הבינונית, ואח"כ מוציא הבחורים שהיו אוכלין עשב הקשה, אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו יבוא וירעה בעמי, הה"ד מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו". ומבואר שהמלך צריך להתעמק בצרכי כל אחד ואחד, ואינו עושה לצורך עצמו לקבל תמורה, אלא עושה רק למען הזולת מתוך רחמים ורצון להטובה, וענין זה מצא הקב"ה בדוד כשהיה רועה הצאן.

וכן מצאנו שבעבור מדת החסד זוכים למלכות, "אמר ר"ש בן לקיש שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י שהיה זקנו מדליק נר לרבים" (ירושלמי שביעית פ"ג הל' ז'). וכן מרים אחות משה זכתה לבתי מלכות (סוטה י"א), על שאחזה במדת החסד בהיותה בת חמש, במסירות נפש על אף גזירת פרעה הרשע, כאמור "ותחיינן את הילדים", לא דיין שלא קיימו את דבריו, אלא עוד הוסיפו לעשות עמהם טובות, יש מהן עניות והולכות המילדות ומגבות מים ומזון מבתיהם של עשירות ובאות ונותנות לעניות והן מחיות את בניהן (שמות רבה פר' א').

אמה של מלכות

כן רות כלילת החסד נתבשרה ע"י בועז, שבעבור חסדיה ללא תקות שכר, תזכה שתצא ממנה מלכות ישראל, כמו שכתב התרגום (ב' י"א) "ואתאמר עלי בנבואה דעתידין למיפק מינך מלכין ונביאין בגין טבותא דעבדת עם חמותיך דפרנסת יתה בתר דמית בעליך" [ונאמר לי בנבואה שעתידים לצאת ממך מלכים ונביאים בגלל החסד אשר עשית עם חמותך שפרנסת אותה אחרי מות אישך], והוא אשר אמר לה בועז לעת האכל "גשי הלום" - רמז רמז לה עתידה מלכות בית דוד לצאת ממך (שבת קי"ג ע"ב). ובספר חסידים (סימן תרי"ט) כתב:

ונכתב מעשה רות מפני שהיתה צנועה ביותר, ועשתה חסד גדול לנעמי, שעזבה נעמי בבית שלא תתבייש, והיא מלקטת לצורך נעמי. ולבלתי לכת אחר הבחורים, שאם היתה לוקחת איש לא היה מניח לה לפרנס נעמי, ועתה לקחה בועז וילדה בן, לכן יצאו ממנה מלכים ונביאים.

מדת החסד שהיא לפני משורת הדין, היא היתה מדתו של דוד המלך ע"ה. עוסק היה בצרכי הכלל ובצרכי הפרט, כמובא בגמ' ברכות (ד' ע"א) עה"פ "לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני" (תהלים פ"ו), כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם, לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלולכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה. ובמסילת ישרים פרק י"ט בביאור חלקי החסידות כתב "והנה גמילות חסדים הוא עיקר גדול לחסידים, כי חסידות נגזר מחסד וכו' ודוד היה מתהלל במדתו זאת הטובה, שאפילו לשונאיו היה משתדל להיטיב, זהו מה שאמר (תהלים ל"ה) ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי, ואמר (ז) אם גמלתי שולמי רע". ולפני שחזר למלכותו אחר מרד אבשלום אמר דוד ע"ה (תהלים ד') "דעו כי הפלה ה' חסיד לו" - הבדילני מכל ישראל להיות מלך, ולמה, כי ידעני חסיד, והחסיד הוא מי שעושה טובה עם חברו לפני משורת הדין ודוד עשה עם כמה בני אדם לפני משורת הדין, שהיו עושין עמו רעה והוא היה עושה עמהם טובה. כמו שמצאנו בשאול שהתודה אליו ואמר כי אתה גמלתי הטובה ואני גמלתיך הרעה. והנה הוא הבדילני לו ונתן לי המלוכה ואיך תחשבו אתם לגזלה ממני ולהמליך אחר (רד"ק שם).

אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושכתי בבית ה' לאורך ימים (תהלים כג)
חסדי ה' עולם אשירה לדר ודר אודיע אמונתך בפי. כי אמרתי עולם חסד
יבנה שמים תכן אמונתך בהם. כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי. עד
עולם אכין זרעך ובניתי לדר ודר כסאך סלה וגו'. אז דברת בחזון לחסידך
ותאמר שויתי עזר על גבור הרימותי בחור מעם. מצאתי דוד עבדי בשמן
קדשי משחתיו (תהלים פ"ט).

אז דברת בחזון לחסידך (מדבר בדוד - ויק"ר א' ד') ותאמר שויתי עזר על
גבור הרמותי בחור מעם, מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו, אשר
ידי תכון עמו אף זרועי תאמצנו (תהלים פ"ט).